การบูรณาการแนวคิดความฉลาดทางอารมณ์ตามแนววิถีพุทธในการบริหารสถานศึกษาเพื่อเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้: บริบทสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาการประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 1*

Integrating Emotional Intelligence Concepts Based on Buddhist Principles in School Administration to Create A Learning Organization: The Context of Schools Under the Suphan Buri Primary Education Service Area Office 1

ณฏฐพร สิงห์สร[*], ลำพอง กลมกูล, ณัฐกา สงวนวงษ์, ณัฐพัชร สายเสนา และ เริงวิชญ์ นิลโคตร
Natataporn Singsorn, Lampong Klomkul, Nattaka Sanguanwong, Natthapat Saisena and Reongwit Nilkote

Received: 23 September 2024 **Revised:** 9 January 2025 **Accepted:** 29 January 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาความต้องการการบูรณาการความฉลาดทางอารมณ์ตามแนววิถีพุทธในการส่งเสริมการสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้และพัฒนาอย่างยั่งยืน บริบทสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมการศึกษาสุพรรณบุรี เขต 1 และ 2) นำเสนอแนวทางการการบูรณาการแนวคิดความฉลาดทางอารมณ์ตามแนววิถีพุทธในการบริหารสถานศึกษาเพื่อเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 25 คน การสัมภาษณ์เชิงลึก 10 คน การสนทนากลุ่ม 15 คน เป็นการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือ คือแบบสัมภาษณ์แบบมีเค้าโครง โดยได้กำหนดเกณฑ์สำหรับเลือกกลุ่มตัวอย่าง คือ เป็นผู้บริหารสถานศึกษา เป็นครูในสถานศึกษาขนาดเด็กและมีประสบการณ์อย่างน้อย 5 ปี วิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา ตรวจสอบคุณภาพด้วยเทคนิคสามเส้า ผลการศึกษา พบว่า 1. ความต้องการการบูรณาการความฉลาดทางอารมณ์ตามแนววิถีพุทธในการส่งเสริมการสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้และพัฒนาอย่างยั่งยืน 1.1 บริบทของสถานศึกษาในพื้นที่จังหวัดสุพรรณมีทุนศักยภาพที่เป็นพื้นฐานที่ดีสำหรับการบูรณาการความฉลาดทางอารมณ์ ประกอบด้วย การมีความสัมพันธ์ที่ดี เครือข่ายการทำงาน และโอกาสของการพัฒนาตนเอง และ 1.2 ความต้องการการบูรณาการหลักธรรมเพื่อพัฒนาองค์กรแห่งการเรียนรู้ ประกอบด้วย การเสริมสร้างปณิธานองค์กร การสื่อสารเชิงบวกและสร้างสรรค์ และการเรียนรู้เชิงระบบ และ 2. แนวทางการบูรณาการแนวคิดความฉลาดทางอารมณ์ตามแนววิถีพุทธในการบริหารสถานศึกษาเพื่อเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ ประกอบด้วย การสร้างนิเวศการเรียนรู้ การส่งเสริมการเจริญสติ การพัฒนาการคิดอย่างเป็นระบบ การวิสัยทัศน์ร่วม การส่งเสริมการเรียนรู้ และการประยุกต์หลักใช้พุทธธรรม

คำสำคัญ: ความฉลาดทางอารมณ์, หลักพุทธธรรม, องค์กรแห่งการเรียนรู้, สถานศึกษา

[1] โรงเรียนสุพรรณภูมิ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาการประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 1
[1] Suphannapoom School Suphanburi Primary Educational Service Area Office 1
* Corresponding Author's Email: natataporn1223@gmail.com

Abstract

This research article aims to: 1) study the need for integrating emotional intelligence according to Buddhist principles in promoting a sustainable learning and development environment in the context of schools under the Suphan buri primary education service area office 1 and 2) propose guidelines for integrating emotional intelligence based on Buddhist principles in school management to transform schools into learning organizations. This is a qualitative study, with 25 key informants, including 10 in-depth interviews and 15 participants in group discussions, selected through purposive sampling. The research tool was a structured interview guide, with selection criteria based on the participants being small school administrators, teachers in schools, and having at least 5 years of experience. The data were analyzed using content analysis, and the quality was verified using the triangulation technique. The study results found that: 1. The need for integrating emotional intelligence according to Buddhist principles to promote the creation of a sustainable learning and development environment includes: 1.1 The context of schools in Suphanburi Province has foundational potential for integrating emotional intelligence, such as good relationships, work networks, and opportunities for self-development. 1.2 The need to integrate Buddhist principles to develop learning organizations, which includes fostering organizational commitment, positive and constructive communication, and systems thinking for learning. 2. The guidelines for integrating emotional intelligence based on Buddhist principles in school management to become learning organizations include creating a learning ecosystem, promoting mindfulness, developing systems thinking, shared vision, encouraging learning, and applying Buddhist principles.

Keywords: Emotional Intelligence, Buddhist Principles, Learning Organization, Schools

บทนำ

ช่วงทศวรรษที่ผ่านมา บริบทของโลกได้เผชิญกับความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในหลายมิติ ทั้งเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และการศึกษาส่งผลทำให้ผู้คนจำนวนมากต้องเผชิญกับความเครียดและความกดดันในการปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของโลกที่หมุนไปอย่างรวดเร็ว จากรายงาน World Happiness Report ปี 2023 ของสหประชาชาติ (UN) ได้สะท้อนให้เห็นถึงความสุขของคนไทย โดยค่าเฉลี่ยความสุขของคนไทยอยู่ในลำดับที่ 60 ของโลก และลดลงจากค่าเฉลี่ยในช่วงปี 2562-2564 ซึ่งอยู่ที่ 5.891 มาอยู่ที่ 5.843 ในช่วงปี 2563-2566 (Helliwell et al., 2024) การลดลงของความสุขนี้อาจสะท้อนถึงปัจจัยหลายประการ เช่น ความไม่แน่นอนทางเศรษฐกิจ การเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตและสังคมที่เคลื่อนตัวอย่างรวดเร็ว และความท้าทายทางการเมือง ปัจจัยเหล่านี้ล้วนเป็นแรงกดดันที่ทำให้ผู้คนต้องเผชิญกับความเครียดและความไม่มั่นคงทางจิตใจ การปรับตัวของประชาชนให้เข้ากับสภาพแวดล้อมและสถานการณ์ใหม่จึงกลายเป็นความท้าทายสำคัญ (โครงการสุขภาพคนไทย, 2567) และจากรายงานพบว่าคนไทยเป็นโรคซึมเศร้าและมีการฆ่าตัวตายจากปัญหาสุขภาพจิต

ยังคงเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยในปี 2563 มีจำนวนผู้ป่วยโรคซึมเศร้า 355,537 คน เพิ่มขึ้นเป็น 358,267 คน ในปี 2564 นอกจากนี้ อัตราการฆ่าตัวตายสำเร็จในปี 2564 อยู่ที่ 7.4 รายต่อประชากรแสนคน (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2565) การจัดการความเครียดและสร้างความสุขให้เกิดกับองค์กรจึงเป็นประเด็นสำคัญในการบริหารในปัจจุบัน การให้ความสำคัญกับสุขภาพจิตของประชาชนและการสร้างความมั่นคงในชีวิตจึงเป็นสิ่งสำคัญในการยกระดับความสุขและคุณภาพชีวิตของคนไทยในระยะยาว

จังหวัดสุพรรณบุรี ตั้งอยู่ในภาคกลางทางตะวันตกของประเทศไทย บนพื้นที่ราบลุ่มแม่น้ำท่าจีน ซึ่งถือเป็น “ทุนศักยภาพด้านพื้นที่” ที่สำคัญ เนื่องจากภูมิประเทศที่อุดมสมบูรณ์เหมาะสมกับการทำเกษตรกรรม และมีความได้เปรียบเชิงภูมิศาสตร์ในการเชื่อมต่อกับจังหวัดใกล้เคียง เช่น ชัยนาท อุทัยธานี อ่างทอง และนครปฐม การใช้พื้นที่ขนาด 5,356.01 ตารางกิโลเมตร อย่างมีประสิทธิภาพจะช่วยส่งเสริมเศรษฐกิจของจังหวัด โดยเฉพาะในด้านเกษตรกรรม การท่องเที่ยว และการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานท้องถิ่น ด้วยการบริหารจัดการท้องถิ่นที่ครอบคลุม 127 หน่วยงาน ประกอบด้วยองค์การบริหารส่วนจังหวัด 1 แห่ง เทศบาลเมือง 2 แห่ง เทศบาลตำบล 43 แห่ง และองค์การบริหารส่วนตำบล 81 แห่ง จังหวัดสุพรรณบุรีมีศักยภาพในการพัฒนาโครงการที่ยั่งยืน ซึ่งสามารถใช้ “ทุนศักยภาพด้านพื้นที่” เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนท้องถิ่น ทั้งในด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และการเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร (สำนักงานจังหวัดสุพรรณบุรี, 2566) มิติด้านการศึกษามีสถานศึกษาที่เปิดสอนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ระดับอาชีวศึกษา ระดับอุดมศึกษา และการศึกษานอกระบบ รวมทั้งหมด 503 แห่ง ระดับการศึกษาที่เปิดสอน ปีการศึกษา 2565 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) ทั้งหมด 87,897 คน จุดเน้นสำคัญของการจัดการศึกษาคือมุ่งจัดการศึกษาทุกช่วงวัย มีคุณภาพ ก้าวทันการเปลี่ยนแปลงของโลกยุคใหม่ เป็นคนดีและมีความสุข (สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดสุพรรณบุรี, 2566) การมุ่งเป้าหมายให้บุคลากรมีความสุข จะส่งผลให้ผู้เรียนมีความสุข และเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพของประเทศต่อไปได้

ดังกล่าวมาแล้ว ผู้วิจัยได้ศึกษาวิจัยหัวข้อการบูรณาการแนวคิดความฉลาดทางอารมณ์ตามแนววิถีพุทธในการบริหารสถานศึกษาเพื่อเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้: บริบทสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาการประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 1 และคณะผู้วิจัยคาดหวังว่าการนำเสนอองค์ความรู้จากบทความวิจัยครั้งนี้จะเป็นประโยชน์ต่อการประยุกต์ใช้ความฉลาดทางอารมณ์ตามแนววิถีพุทธในสถานศึกษาที่มีบริบทใกล้เคียงกันต่อไป

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1) เพื่อศึกษาความต้องการการบูรณาการความฉลาดทางอารมณ์ตามแนววิถีพุทธในการส่งเสริมการสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้และพัฒนาอย่างยั่งยืน บริบทสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมการศึกษาสุพรรณบุรี เขต 1

2) เพื่อนำเสนอแนวทางการการบูรณาการแนวคิดความฉลาดทางอารมณ์ตามแนววิถีพุทธในการบริหารสถานศึกษาเพื่อเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้

วิธีการดำเนินการวิจัย

1. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) จำนวน 25 คน เป็นการคัดเลือกกลุ่มเป้าหมายแบบเจาะจง (Purposive Sampling) แบ่งออก

เป็นการสนทนากลุ่ม จำนวน 10 คน และการสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน 15 คน เลือกตัวอย่างแบบมีเกณฑ์กำหนด (Criterion Sampling) ประกอบด้วย เป็นผู้บริหารสถานศึกษา เป็นครูในสถานศึกษาขนาดเด็ก และมีประสบการณ์อย่างน้อย 5 ปี เกณฑ์การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลออก คือ ผู้ให้ข้อมูลขอถอนตัว และผู้ให้ข้อมูลไม่อนุญาตให้เผยแพร่ข้อมูล

2. ขอบเขตของการวิจัย การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพมุ่งศึกษาประเด็นสำคัญคือการบูรณาการแนวคิดความฉลาดทางอารมณ์ตามแนววิถีพุทธในการบริหารสถานศึกษาเพื่อเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ บริบทสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมการศึกษาสุพรรณบุรี เขต 1

3. เครื่องมือในการวิจัย คือแบบสัมภาษณ์แบบมีเค้าโครง (Structured Interview) โดยได้พัฒนาจากแนวคิดที่ได้เป็นแนวทางการศึกษาเป็นคำถามปลายเปิด และมีโครงสร้างเพื่อกำหนดประเด็น การสนทนาไว้เบื้องต้น และตรวจสอบความเที่ยงตรง (Validity) จากผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 ท่าน ประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญด้านการบริหารการศึกษา ด้านการวิจัย ด้านการเรียนรู้ ด้านการพัฒนาองค์กร และด้านความฉลาดทางอารมณ์ตามแนวทางพุทธ ทั้งนี้เพื่อให้ข้อมูลภาคสนามสมบูรณ์ที่สุด

4. ขั้นตอนการวิจัย ได้ดำเนินการตามลำดับ คือ *ขั้นตอนที่ 1* คณะผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และสรุปเป็นองค์ความรู้ที่เป็นพื้นฐานของการศึกษาที่สำคัญ ประกอบด้วย แนวคิดความฉลาดทางอารณ์ แนวคิดองค์กรแห่งการเรียนรู้ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการบริหารจัดการองค์กร และงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาเบื้องต้นก่อนลงพื้นที่ภาคสนามเพื่อศึกษาข้อมูลจริง *ขั้นตอนที่ 2* การศึกษาครั้งนี้เป็นปฏิบัติการกลุ่มเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้ผ่านกระบวนการปฏิสัมพันธ์กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้งการสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม และการสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม *ขั้นตอนที่ 3* ใช้วิธีวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) การจำแนกประเภท (Categories) ของข้อมูลทั้งหมด และจัดทำดัชนีข้อมูลย่อให้ได้ประเด็น (Sub-themes) เพื่อเป็นข้อมูลในการวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ศึกษา (ชาย โพธิสิตา, 2556) หลังการเก็บข้อมูลผู้วิจัยได้กำหนดประเด็ก (Themes) วิเคราะห์เชื่อมโยงเชิงทฤษฎีและตรวจสอบความเชื่อมั่นด้วยเทคนิคสามเส้า (Triangulation Technique) และ *ขั้นตอนที่ 4* นำเสนอผลการศึกษาวิจัยในรูปแบบการพรรณนา

ผลการศึกษา

วัตถุประสงค์ที่ 1 ความต้องการการบูรณาการความฉลาดทางอารมณ์ตามแนววิถีพุทธในการส่งเสริมการสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้และพัฒนาอย่างยั่งยืน จากการสัมภาษณ์เชิงลึกและสนทนากลุ่ม มีประเด็นจากการศึกษาที่สำคัญดังนี้

1.1 ความต้องการการบูรณาการความฉลาดทางอารมณ์ตามแนววิถีพุทธในการส่งเสริมการสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้และพัฒนาอย่างยั่งยืน จากการสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่ม พบว่า หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาสำหรับการบูรณาการ ประกอบด้วย 4 หลักธรรมที่สำคัญ ประกอบด้วย (1) อริยสัจ 4 ประกอบด้วย ความจริงอันประเสริฐ 4 ประการ ได้แก่ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ และมรรค ซึ่งมีประโยชน์ต่อการดับทุกข์ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิต และการทำงานในองค์กร (2) กัลยาณมิตรธรรม 7 ประการ เป็นหลักธรรมสำหรับการเป็นมิตร และการปฏิสัมพันธ์สร้างสรรค์ คือ ปิโย ความน่ารักและเป็นที่ชื่นชอบ ครุ การดำรงตนควรเคารพและยกย่อง ภาวนีโย การเป็นที่ควรยกย่องในการปฏิบัติและการคิด วัตตา รู้จักการ

สื่อสารที่มีเหตุผลและมีความเหมาะสม วจนักขโม ความอดทนและความเข้าใจในการฟังความคิดเห็นของผู้อื่น คัมภีรัญจะ กะถัง กะตา สื่อสารเรื่องที่ลึกซึ้งและมีความรู้ในสาระสำคัญ และ โนจัฏฐาเน นิโยชเย การไม่ชักนำหรือสนับสนุนให้ผู้อื่นทำในสิ่งที่ไม่สมควร (3) วุฒิธรรม 4 ธรรมเป็นเครื่องเจริญ คือ สัปปุริสังเสวะ การคบหาสัตบุรุษ สัทธัมมัสสวนะ เอาใจใส่เล่าเรียน หาความรู้จริง โยนิโสมนสิการ คิดหาเหตุผลโดยถูกวิธี และ ธัมมานุธัมมปฏิบัติ ปฏิบัติธรรมให้ถูกต้องตามหลักคือให้สอดคล้องพอดีตามขอบเขตความหมายและวัตถุประสงค์ และ (4) สาราณียธรรม 6 ประการ คือ หลักธรรมที่ส่งเสริมความสามัคคีในองค์กร คือ เมตตากายกรรม แสดงออกทางกายด้วยเมตตา เมตตาวจีกรรม พูดและสื่อสารด้วยวาจาที่ดี เมตตามโนกรรม คิดด้วยจิตเมตตา สาธารณโภคี แบ่งปันทรัพย์สินร่วมกัน สีลสามัญญตา รักษาศีลร่วมกัน และทิฏฐิสามัญญตา มีความเห็นสอดคล้องหรือยอมรับกัน จากการศึกษาสามารถสรุปตามความคิดเห็นของผู้ให้ข้อมูลสำคัญของการบูรณาการหลักธรรมกับความฉลาดทางอารมณ์ตามวิถีพุทธ ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงการบูรณาการหลักธรรมกับความฉลาดทางอารมณ์ตามวิถีพุทธสำหรับการประยุกต์ใช้เพื่อเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ (*3 = มีความเชื่อมโยงมาก, 2 = มีความเชื่อมโยงปานกลาง และ 1 = มีความเชื่อมโยงน้อย*)

มิติการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้จากการศึกษา	การบูรณาการหลักธรรมกับความฉลาดทางอารมณ์ตามวิถีพุทธสำหรับการประยุกต์ใช้เพื่อเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 25 คน)												ข้อสังเกต (น้ำหนักหลักธรรมคะแนนสูง)
	อริยสัจ			กัลยาณมิตร			วุฒิธรรม			สาราณียธรรม			
	3	2	1	3	2	1	3	2	1	3	2	1	
การเสริมสร้างปณิธานองค์กร	25	-	-	5	20	-	25	-	-	25	-	-	3 หลักธรรม
การสื่อสารเชิงบวกและสร้างสรรค์	20	5	-	25	-	-	25	-	-	25	-	-	3 หลักธรรม
การเรียนรู้เชิงระบบ	25	-	-	24	1	-	3	22	-	25	-	-	2 หลักธรรม

จากตารางที่ 1 ภาพรวมหลักธรรมทั้งหมดมีความสัมพันธ์กับการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ มิติการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ด้านการเสริมสร้างปณิธานองค์กรหลักธรรมด้านอริยสัจ วุฒิธรรม และสาราณียธรรม ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเห็นว่ามีความสัมพันธ์มากจำนวน 25 คน และส่วนหลักกัลยาณมิตรรองลงมา ด้านมิติการสื่อสารเชิงบวกและสร้างสรรค์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเห็นว่ามีความสัมพันธ์มาก คือหลักกัลยาณมิตร หลักวุฒิธรรม และหลักสาราณียธรรม จำนวน 25 คน ส่วนหลักอริยสัจ มีความสัมพันธ์รองลงมา

1.2 การบูรณาการแนวคิดความฉลาดทางอารมณ์ตามแนววิธีพุทธเพื่อพัฒนาองค์กรแห่งการเรียนรู้ จากการสัมภาษณ์เชิงลึก และสนทนากลุ่ม พบว่า คือ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเห็นว่าองค์ประกอบสำคัญของการบูรณาการ ประกอบด้วย การเสริมสร้างปณิธานองค์กร การสื่อสารเชิงบวกและสร้างสรรค์ และการเรียนรู้เชิงระบบ มีรายละเอียด ดังนี้

(1) การเสริมสร้างปณิธานองค์กร การเสริมสร้างปณิธานองค์กร เป็นการสร้างเจตนารมณ์หรือความมุ่งมั่นที่ชัดเจนในองค์กร ซึ่งเกี่ยวข้องกับความร่วมมือ ความเชื่อมั่น และวิสัยทัศน์ที่สอดคล้องกับเป้าหมายระยะยาวขององค์กร เมื่อเชื่อมโยงกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนา ได้แก่ *มิติหลักธรรมด้านอริยสัจ* การเสริมสร้างปณิธานองค์กรต้องเริ่มจากการเข้าใจความจริงของสถานการณ์องค์กร (ทุกข์) รวมถึงอุปสรรคและปัญหาที่องค์กรเผชิญ (สมุทัย) จากนั้นจึงกำหนดวิธีแก้ปัญหา (นิโรธ) และวางแนวทางปฏิบัติ (มรรค) *มิติหลักธรรมด้านกัลยาณมิตร* กัลยาณมิตรที่ดีสามารถเป็นแนวทางในการเสริมสร้างปณิธานองค์กรเริ่มจากการมีผู้นำและสมาชิกที่เป็นแบบอย่างที่ดีในด้านความซื่อสัตย์ สุจริต และมีวิสัยทัศน์ การมีคุณธรรมเหล่านี้ช่วยสนับสนุนให้คนในองค์กรมีความไว้วางใจและร่วมกันทำงานไปสู่เป้าหมายที่ตั้งไว้ นอกจากนี้ กัลยาณมิตรจะเป็นผู้ให้คำแนะนำที่ดี ช่วยแก้ไขปัญหา และกระตุ้นให้มีความมุ่งมั่นในการทำงาน มิติคุณธรรมด้านวุฒิธรรม 4 การพัฒนาองค์กรให้เติบโตได้ต้องอาศัยหลักวุฒิธรรม 4 ซึ่งประกอบด้วย สัปปุริสสังเสวะ (การคบหาสมาคมกับบุคคลที่ดี) สัทธัมมัสสวนะ (การฟังธรรมที่ดี) โยนิโสมนสิการ (การใช้ปัญญาใคร่ครวญ) และธัมมานุธัมมปฏิบัติ (การปฏิบัติให้สอดคล้องกับธรรม) และมิติหลักธรรมด้านสาราณียธรรม 6 การเสริมสร้างปณิธานองค์กรที่มั่นคงจำเป็นต้องมีความสามัคคีและความกลมเกลียวในกลุ่มคนที่ทำงานร่วมกัน หลักสาราณียธรรม 6 ได้แก่ เมตตากายกรรม (การช่วยเหลือกันทางกาย) เมตตาวจีกรรม (การพูดที่สร้างสรรค์) เมตตามโนกรรม (การคิดดีต่อกัน) สาธารณโภคี (การแบ่งปันทรัพยากร) สีลสามัญญตา (การรักษาศีลร่วมกัน) และทิฏฐิสามัญญตา (การมีทัศนคติที่สอดคล้องกัน) ทั้งหมดนี้เป็นพื้นฐานที่ส่งเสริมให้เกิดความสามัคคีและความตั้งใจร่วมกันในการพัฒนาองค์กรไปในทิศทางเดียวกัน

(2) การสื่อสารเชิงบวกและสร้างสรรค์ การบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามีความเชื่อมโยงกับการสื่อสารเชิงบวกและสร้างสรรค์ผ่านความฉลาดทางอารมณ์วิถีพุทธ จะช่วยให้การสื่อสารเป็นการแสดงออกที่เป็นธรรม ชัดเจน นำไปสู่การสร้างความสัมพันธ์ที่ดี การแก้ไขปัญหาอย่างมีประสิทธิภาพ และการสร้างความสามัคคีในสังคม *มิติด้านอริยสัจ* เป็นการสื่อสารที่ยึดมั่นในความจริง โดยพิจารณาถึงทุกข์ สมุทัย นิโรธ และมรรค การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพควรเน้นการทำความเข้าใจสภาพความเป็นจริง (ทุกข์) เหตุที่ทำให้เกิดปัญหา (สมุทัย) หนทางแก้ไข (มรรค) และวิธีการคลี่คลายปัญหา (นิโรธ) ซึ่งจะช่วยให้การสื่อสารมีทิศทางที่ชัดเจนและเป็นการแก้ปัญหาอย่างแท้จริง *มิติด้านหลักกัลยาณมิตร* การสื่อสารเชิงบวกเน้นการมีความเข้าใจและเอื้อเฟื้อต่อผู้อื่น กัลยาณมิตรเป็นการชี้นำและช่วยเหลือซึ่งกันและกันในทางที่ดี การสื่อสารที่มีพื้นฐานจากการเป็นกัลยาณมิตรจะเต็มไปด้วยความเมตตา ความเห็นอกเห็นใจ การให้คำแนะนำ และการเป็นผู้ฟังที่ดี ซึ่งเป็นหัวใจของการสื่อสารที่สร้างความสัมพันธ์ที่ดี *มิติด้านหลักวุฒิธรรม* ประกอบด้วยการสื่อสารที่เน้นการฟังอย่างรอบคอบ การพิจารณาอย่างมีวิจารณญาณ และการแสดงออกอย่างมีเหตุผล วุฒิธรรมส่งเสริมการสื่อสารที่รอบคอบ มีความรู้ และยึดมั่นในหลักการ ซึ่งช่วยให้การสื่อสารมีความสมดุลและสร้างสรรค์ และมิติด้านหลักการสื่อสารในเชิงบวกนั้นยังเกี่ยวข้องกับความคิดถึงผู้อื่น ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และการสนับสนุนกันและกัน *มิติด้านสาราณียธรรม* มุ่งเน้นการสื่อสารที่ส่งเสริมความสามัคคี การมีน้ำใจ และความเคารพกัน การสื่อสารตามหลักนี้จะสร้างความเป็นปึกแผ่นในสังคมและกลุ่มคน

(3) การเรียนรู้เชิงระบบ เป็นแนวคิดที่มองการเรียนรู้ในมิติที่เกี่ยวข้องกับระบบทั้งใน

ด้านบุคคล องค์กร และสังคม มันเน้นที่การพัฒนาอย่างยั่งยืนโดยใช้การคิดวิเคราะห์ การทำความเข้าใจภาพรวม และการเชื่อมโยงข้อมูลหรือแนวคิดต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ การบูรณาการการเรียนรู้เชิงระบบเข้ากับหลักธรรมและความฉลาดทางอารมณ์วิถีพุทธมีความเกี่ยวข้องในหลายด้าน *มิติอริยสัจ* การเรียนรู้เชิงระบบคล้ายกับการวิเคราะห์ปัญหาและหาแนวทางแก้ไขอย่างรอบคอบ ซึ่งสอดคล้องกับหลัก **ทุกข์** (การตระหนักรู้ปัญหา) **สมุทัย** (การเข้าใจเหตุแห่งปัญหา) **นิโรธ** (การแสวงหาหนทางสู่การดับปัญหา) และ **มรรค** (วิธีการแก้ไขที่นำไปสู่ความยั่งยืน) การเรียนรู้เชิงระบบจะไม่มองเพียงปัญหาเล็กน้อย แต่พิจารณาเชิงลึกเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงที่มีประสิทธิภาพ *มิติด้านกัลยาณมิตร* เป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างเครือข่ายแห่งการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ กัลยาณมิตรสนับสนุนการแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดเห็น และการเรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพและเชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบ กัลยาณมิตรยังช่วยสร้างความไว้วางใจ ทำให้เกิดการสนับสนุนระหว่างกัน *มิติด้านวุฒิธรรม* การบูรณาการหลักวุฒิธรรมกับการเรียนรู้เชิงระบบส่งเสริมการพัฒนาองค์กรแห่งการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดย**สัปปุริสังเสวะ** เน้นการคบหาคนดีและมีปัญญา เพื่อสร้างเครือข่ายแห่งการเรียนรู้ที่แข็งแกร่ง **สัทธัมมัสสวนะ** ส่งเสริมการฟังความคิดเห็นอย่างลึกซึ้งและรอบด้าน เพื่อเปิดรับความรู้จากทุกฝ่าย **โยนิโสมนสิการ** มุ่งเน้นการพิจารณาปัญหาและองค์ประกอบต่าง ๆ อย่างรอบคอบเพื่อให้เกิดการแก้ปัญหาที่มีเหตุผล และ **ธัมมานุธัมมปฏิปัตติ** ส่งเสริมการนำความรู้ไปปฏิบัติอย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับหลักคุณธรรม ทั้งหมดนี้มีส่วนสำคัญในการสร้างองค์กรแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืนและมีคุณธรรม และ *มิติด้านสาราณียธรรม* การสร้างระบบการเรียนรู้ที่มีความสอดคล้องและยั่งยืนต้องอาศัย **ความสามัคคี** และ**การเคารพกันและกัน** ซึ่งเป็นหัวใจของสาราณียธรรม การทำงานร่วมกันในองค์กรหรือสังคมที่มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวจะช่วยสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้เชิงระบบที่ยั่งยืนและเกิดผลดีต่อการพัฒนาองค์กรหรือชุมชน

กล่าวได้ว่า การบูรณาการความฉลาดทางอารมณ์วิถีพุทธเพื่อพัฒนาองค์กรแห่งการเรียนรู้ประกอบด้วยสามองค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ **การเสริมสร้างปณิธานองค์กร** ผ่านการกำหนดวิสัยทัศน์และเป้าหมายชัดเจนบนพื้นฐานของหลักธรรมอริยสัจ หลักกัลยาณมิตร หลักวุฒิธรรม และสาราณียธรรม **การสื่อสารเชิงบวกและสร้างสรรค์** ที่เชื่อมโยงกับความจริงและคุณธรรม เช่น การฟังอย่างเข้าใจ การให้คำแนะนำอย่างเมตตา และ **การเรียนรู้เชิงระบบ** ที่เน้นการวิเคราะห์และเชื่อมโยงข้อมูลต่าง ๆ อย่างมีเหตุผลและยั่งยืน โดยการใช้หลักธรรม เช่น วุฒิธรรม และสาราณียธรรมเป็นพื้นฐานในการสร้างระบบการเรียนรู้ที่มีความสามัคคี

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 แนวทางการบูรณาการแนวคิดความฉลาดทางอารมณ์ตามแนววิถีพุทธในการบริหารสถานศึกษาเพื่อเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ **จากการสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่ม** สามารถนำเสนอแนวทางบูรณาการสามารถสรุปได้ ดังนี้

2.1 การสร้างนิเวศการเรียนรู้ การสร้างบรรยากาศที่ส่งเสริมการเรียนรู้สำหรับสมาชิกในองค์กรสามารถบูรณาการความฉลาดทางอารมณ์ตามแนววิถีพุทธโดยมุ่งเน้นการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้และการลงมือปฏิบัติ พร้อมทั้งสนับสนุนการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับธรรมชาติ ระบบนิเวศ และสังคมและวัฒนธรรมที่โรงเรียนตั้งอยู่ ผู้บริหารสถานศึกษาควรให้ความสำคัญกับการออกแบบพื้นที่ภายในสถานศึกษาให้เป็น “พื้นที่เรียนรู้” หรือ “สถานที่ทำงานจริง” เพื่อให้ครูและนักเรียนได้มีพื้นที่พักผ่อนหรือทำสมาธิ นอกจากนี้

การจัดกิจกรรมปลูกต้นไม้หรือทำสวนร่วมกันยังช่วยสร้างความสัมพันธ์ระหว่างกันและกับธรรมชาติ การสร้างพื้นที่การเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น ซึ่งสอดคล้องกับบริบทหรือสิ่งแวดล้อม ช่วยส่งเสริมการพัฒนาความรู้และการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างยั่งยืน **ดังการสนทนากลุ่ม**

"โรงเรียนก็ต้องดู ต้องออกแบบให้ดู ดูที่ทรัพยากรของเรา ต้องประเมินเอาเอง การออกแบบและจัดการทรัพยากรในนิเวศการเรียนรู้ให้พอดี เหมาะสมกับความต้องการของเด็กนักเรียนด้วย เอาแต่พอดี การใช้ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่า อย่าง การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาช่วยสอน ใช้แหล่งเรียนรู้ของชุมชนเป็นห้องเรียนรู้ไปด้วย" (ตัวแทนผู้บริหารคนที่ 2, 2567)

2.2 การส่งเสริมการเจริญสติในองค์กร พื้นฐานของสถานศึกษามีความสัมพันธ์กับพระพุทธศาสนาเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะแนวคิด "บ-ว-ร" บ้าน วัด และโรงเรียน มีความสัมพันธ์และเกื้อกูลอย่างยิ่ง ทั้งด้านสถานศึกษาที่ใกล้คิด กิจกรรมทางพระพุทธศาสนาที่ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการศึกษา ครู และผู้บริหารจะต้องตระหนัก ที่สำคัญ เช่น วันสำคัญทางพระพุทธศาสนาที่เป็นพื้นฐานการส่งเสริมประเพณีและวัฒนธรรม การส่งเสริมการบริหารจิต และการเจริญปัญญา เช่น ทำสวดมนต์ทำวัตรตามความเหมาะสม การทำสมาธิ เป็นต้น การบูรณาการหลักธรรมและพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ให้เกิดขึ้นในสถานศึกษาโดยเฉพาะบุคลากร และนักเรียนจึงมีความสำคัญ ดังการสนทนากลุ่ม

"นักเรียนคือเป้าหมาย เก่ง ดี มีความสุข เริ่มที่รู้จักการดูแลตัวเองได้ การรู้จักตัวเอง ครูเองก็ต้องเข้าใจเรื่องนี้ก่อน การฝึกสมาธิจึงมีความสำคัญ โรงเรียนอยู่ใกล้วัดจะได้รับการอุปถัมภ์จากทางวัดเป็นประจำ ทั้งทุนการศึกษา ทุกวันพระถ้าตรงกับช่วงเปิดเทอมก็จะมีคุณครูพานักเรียนไปร่วมกิจกรรม ครูและนักเรียนก็จะได้ฝึกไปด้วย อย่างน้อยก็ให้ได้รู้จักการดูแลตัวเอง การรู้จักควบคุมตัวเอง การอยู่ร่วมกันในสังคมโรงเรียน" (ตัวแทนผู้บริหารคนที่ 3, 2567)

"การทำสมาธิอย่างน้อยที่สุดจะเห็นผลทำให้เด็กนิ่งขึ้น อยู่กับเพื่อนนักเรียน ทะเลาะเพื่อน ก็นิ่งขึ้น โรงเรียนจะฝึกเรื่องนี้ อย่างการฝึกฟังอย่างลึกก่อนพูดโต้แย้ง การยกมือ การรู้จังหวะการตอบโต การพูดคุย ในห้องเรียน กิจรรมเล็กๆ แบบนี้จะถูกถ่ายทอดจากครูผู้สอนให้กับนักเรียน เป็นสิ่งที่จะต้องให้นักเรียนไว้กับตัวเอง ครูต้องนำหลักคิดและหลักการปฏิบัติสู่แผนการจัดการเรียนรู้ให้ได้" (ตัวแทนผู้บริหารคนที่ 4, 2567)

2.3 การพัฒนาการคิดอย่างเป็นระบบ ตามแนววิถีพุทธคือการมองเห็นความสัมพันธ์ระหว่างเหตุและผลของสิ่งต่าง ๆ โดยการตระหนักรู้ถึงเหตุปัจจัยต่าง ๆ ที่นำไปสู่ผลลัพธ์นั้น ๆ เป็นการพัฒนาความสามารถในการคิดวิเคราะห์และประเมินสถานการณ์อย่างรอบคอบ จัดการอบรมหรืออบรมเชิงปฏิบัติการ การประชุมร่วมกับเครือข่ายผู้ปกครองร่วมกันการวิเคราะห์ปัญหาอย่างเป็นระบบและเป็นขั้นตอน จะทำให้สถานศึกษากำหนดนโยบายยุทธศาสตร์ รวมถึงการขับเคลื่อนโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ ให้บรรลุเป้าหมายของสถานศึกษาได้ **ดังการสนทนากลุ่ม**

*"สถานศึกษาสามารถกำหนดแนวทางในการพัฒนาตนเองได้ตรงตามศักยภาพ และผู้บริหารสถานศึกษานำพาคณะครู และบุคลากรทางการศึกษาตลอดจนนักเรียนผู้ปกครอง จัดอบรมกิ่งสัมมนา ในกิจกรรมต่าง ๆ ของสถานศึกษา การประชุมผู้ปกครองเป็นต้น" (*ตัวแทนครูคนที่ 1, 2567)

2.4 การสร้างวิสัยทัศน์ร่วม การสร้างวิสัยทัศน์ร่วม (Shared Vision) คือการกำหนดเป้าหมายที่ทุกคนในองค์กรเห็นพ้องต้องกันและมุ่งไปในทิศทางเดียวกัน ตามแนววิถีพุทธ การสร้างวิสัยทัศน์ต้องมีความสอดคล้องกับความดีงามและ

ประโยชน์ส่วนรวม จัดการประชุมกลุ่มเล็กหรือวงสนทนาเพื่อระดมความคิดในการสร้างวิสัยทัศน์ร่วม โดยให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมายและแนวทางการพัฒนาโรงเรียน รวมถึงการเชื่อมโยงวิสัยทัศน์กับหลักพุทธธรรม เช่น การพัฒนาสติปัญญาเพื่อประโยชน์สูงสุดของสังคม ดังการสนทนากลุ่ม

"ทำให้สถานศึกษามีแนวคิดที่สามารถนำบริบทของตนเอง มาปฏิบัติแสดงศักยภาพของตนเอง สามารถพัฒนาตนเองในมองมุมที่แตกต่างออกไป มีความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ที่เฉพาะ" (ตัวแทนผู้บริหารคนที่ 4, 2567)

2.5 การส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกัน การเรียนรู้ร่วมกัน (Collaborative Learning) เป็นกระบวนการที่สมาชิกในองค์กรเรียนรู้จากกันและกัน โดยใช้ความฉลาดทางอารมณ์เพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีและบรรยากาศที่เอื้ออำนวยต่อการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างครูและนักเรียน เช่น วงเรียนรู้ การปรับเปลี่ยนการประชุมและสัมมนาที่เน้นการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นทุกระดับ เน้นการรับฟังและเข้าใจซึ่งกันและกัน นอกจากนี้หากสถานศึกษาสามารถจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนแนวปฏิบัติที่ดีในโรงเรียนหรือการสร้างกลุ่ม "PLC" จะเป็นการส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกัน และเป็นการสร้างวัฒนธรรมองค์กรให้เกิดขึ้นได้ ดังการสนทนา

"ในการส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกันสำหรับการบริหารสถานศึกษา ขนาดเล็กมีความสำคัญอย่างยิ่งโดยในสถานศึกษาขนาดเล็กนั้นอาจเต็มไปด้วยความไม่พร้อมและความขาดแคลนในด้านต่าง ๆ จำเป็นที่จะต้องให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายได้ร่วมมือกันในการส่งเสริมสนับสนุนหรือจัดกิจกรรมหรือดำเนินการ ให้การช่วยเหลือ เพื่อให้การบริหารจัดการ เกิดประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น การที่จะสร้างความร่วมมือส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกันในสถานศึกษาจะต้องให้ผู้มีส่วนรับผิดชอบได้ตระหนักถึงความสำคัญร่วมรับผิดชอบในการส่งเสริมและพัฒนา เหมือนเป็น เจ้าของร่วม แนะให้โอกาสผู้ที่มีส่วนรับผิดชอบเข้ามามีบทบาท ในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ร่วมกัน ในสถานศึกษา" (ตัวแทนครูคนที่ 2, 2567)

2.6 การประยุกต์หลักพุทธธรรมในองค์กร เป็นแนวทางการดำเนินชีวิตในการส่งเสริมบุคลากรในการพัฒนาตนเองทั้งด้านจิตใจและเชิงพฤติกรรม การประยุกต์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาจะเป็นการส่งเสริมองค์กรให้เกิดความสมดุลและความสุข กิจกรรมต่าง ๆ ที่สามารถนำมาออกแบบและบูรณาการในการบริหารองค์กรเพื่อนำไปสู่การเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ มีหลักธรรมที่เป็นพื้นฐาน เช่น อริยสัจ 4 (ความจริง 4 ประการ) หรือ พรหมวิหาร 4 (คุณธรรม 4 ประการ) มาประยุกต์ใช้ในการบริหารงานและการสื่อสารในองค์กร เช่น การใช้เมตตาและกรุณาในการจัดการกับปัญหาความขัดแย้งในทีม นอกจากนี้อาจมีการจัดกิจกรรมปฏิบัติธรรม หรือการนิมนต์พระสงฆ์หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นมาให้คำสอนทั้งในรูปแบบการสอนในห้องเรียน หรือการจัดโครงการและกิจกรรม จะเป็นการส่งเสริมแนวทางการดำเนินชีวิต ดังการสนทนากลุ่ม

"อันที่จริงแล้วในสถานศึกษานั้นได้มีการนำหลักพุทธธรรมเข้ามาปรับประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอนกันอยู่แล้วในรูปของการส่งเสริมคุณธรรมสำหรับผู้เรียนก็จะส่งผลต่อผู้เรียนในด้านคุณลักษณะอันพึงประสงค์ รวมไปถึงความมีวินัย และการเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมทางด้าน พระพุทธศาสนาในโรงเรียนจะมีโครงการคุณธรรมเราเข้ากิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา รวมไปถึงการฝึกปฏิบัติอบรมนักเรียนโดยพระสงฆ์หรือพระวิทยากรที่มีความรู้ความสามารถถ่ายทอด หลักพุทธธรรมต่าง ๆ ตามวาระตามโอกาสสำคัญให้กับนักเรียน" (ตัวแทนครูคนที่ 2, 2567)

กล่าวได้ว่า แนวทางการบูรณาการแนวคิดความฉลาดทางอารมณ์ตามแนววิถีพุทธในการบริหารสถานศึกษาเพื่อเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ มีความเชื่อมโยงกันทั้งการพัฒนาทางอารมณ์ จิตใจ และความคิด โดยมีเป้าหมายในการเสริมสร้างความสมดุลให้กับบุคคลและองค์กร เพื่อให้สถานศึกษาเป็นพื้นที่แห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืนและสอดคล้องกับบริบทของสังคมและชุมชน

องค์ความรู้ใหม่

แนวทางการบูรณาการแนวคิดความฉลาดทางอารมณ์ตามแนววิถีพุทธในการบริหารสถานศึกษาเพื่อพัฒนาองค์กรแห่งการเรียนรู้ ประกอบด้วยหกองค์ประกอบที่มีความสัมพันธ์กัน ได้แก่ การสร้างนิเวศการเรียนรู้ การส่งเสริมการเจริญสติ การพัฒนาการคิดอย่างเป็นระบบ การสร้างวิสัยทัศน์ร่วม การส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกัน และการประยุกต์หลักพุทธธรรมในองค์กร องค์ประกอบเหล่านี้เสริมสร้างกันและกันเพื่อสร้างบรรยากาศที่ส่งเสริมการเรียนรู้ การคิดวิเคราะห์ และความสมดุลในชีวิตและการทำงานของสมาชิกในองค์กร สามารถสรุปได้ตามภาพประกอบที่ 1 ดังนี้

ภาพประกอบที่ 1 การบูรณาการความฉลาดทางอารมณ์วิถีพุทธเพื่อเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้

อภิปรายผล

จากการศึกษา สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 จากการศึกษาพบว่า บริบทของสถานศึกษา การบูรณาการแนวคิดความฉลาดทางอารมณ์ตามแนววิถีพุทธเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการเสริมสร้างความยั่งยืนทั้งในระดับบุคลากรและองค์กร การสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ต้องเริ่มจากการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างบุคลากร ส่งเสริมการทำงานเป็นทีม และเปิดโอกาสให้เกิดการพัฒนาตนเอง ซึ่งเป็นการสร้างวัฒนธรรมที่ส่งเสริมการ

เรียนรู้และการเติบโตของทุกคนในองค์กร การเสริมสร้างปณิธานองค์กรจะช่วยให้บุคลากรมีจุดมุ่งหมายร่วมกัน การสื่อสารเชิงบวกและสร้างสรรค์จะช่วยส่งเสริมบรรยากาศที่สนับสนุนการแสดงความคิดเห็นและการร่วมมือในเชิงสร้างสรรค์ ขณะที่การเรียนรู้เชิงระบบจะช่วยให้ผู้บริหารและครูสามารถวิเคราะห์และแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้สถานศึกษาสามารถพัฒนาเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืนและเข้มแข็งในระยะยาว สอดคล้องกับ กุนนที พุ่มสงวน และกัลยา ไผ่เกาะ (2557) พบว่าการดำเนินชีวิตที่ขาดความเข้าใจในตนเองและความสามารถในการจัดการกับอารมณ์มักจะส่งผลกระทบในทางลบทั้งต่อตัวบุคคลและผู้อื่น อารมณ์ที่ไม่ได้รับการจัดการอย่างเหมาะสมอาจนำไปสู่ความเครียด ความขัดแย้ง และความสัมพันธ์ที่ไม่ดี อย่างไรก็ตาม การมีความฉลาดทางอารมณ์ (Emotional Intelligence) สามารถเป็นปัจจัยสำคัญที่นำไปสู่ความสำเร็จในชีวิตได้มากกว่าคนที่ขาดทักษะนี้ ความฉลาดทางอารมณ์คือความสามารถในการตระหนักรู้ เข้าใจ และจัดการกับอารมณ์ของตนเองและผู้อื่นอย่างมีประสิทธิภาพ สิ่งนี้ไม่เพียงช่วยให้บุคคลสามารถรับมือกับสถานการณ์ที่กดดันได้ดี แต่ยังส่งเสริมให้เกิดสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่น (กุนนที พุ่มสงวน และกัลยา ไผ่เกาะ, 2557) สอดคล้องกับ กัลป์ยมน อินทุสุต และศิริชัย ชินะสังคกูร (2554) พบว่า ความฉลาดทางอารมณ์ประกอบด้วย 7 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ ภาวะผู้นำ ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล การสร้างสมรรถนะทีมงาน ความรับผิดชอบต่อสังคม การเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง การมีความสุขในชีวิต และการตระหนักในอารมณ์ตนเอง รูปแบบความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีลักษณะเป็นความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของพหุองค์ประกอบที่มีผลต่อการสร้างสมรรถนะทีมงานทั้งทางตรงและทางอ้อม ผลการยืนยันรูปแบบพบว่ามีความเหมาะสม ครอบคลุมและสอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง (กัลป์ยมน อินทุสุต และศิริชัย ชินะสังคกูร, 2554) สอดคล้องกับ ไพโรจน์ ญัตติอัครวงศ์ (2562) พบว่าในบริบทที่การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีและการเข้าสู่ยุคดิจิทัลมีบทบาทสำคัญ ผู้บริหารต้องสามารถปรับตัวและพัฒนาทักษะที่สำคัญ โดยเฉพาะความฉลาดทางอารมณ์ ซึ่งช่วยให้ผู้บริหารสามารถควบคุมอารมณ์และตอบสนองต่อสถานการณ์ที่ท้าทายได้อย่างเหมาะสม ความสามารถนี้มีความสำคัญในการจัดการกับความขัดแย้งและปัญหาที่เกิดขึ้นทั้งภายในและภายนอกองค์กร การที่ผู้บริหารมีความฉลาดทางอารมณ์จะส่งเสริมความร่วมมือภายในทีมงานและการสื่อสารที่ดี ทำให้สามารถขับเคลื่อนองค์กรสู่ความสำเร็จได้ นอกจากนี้ การพัฒนาผู้บริหารในด้านนี้ยังส่งผลโดยตรงต่อความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ (ไพโรจน์ ญัตติอัครวงศ์, 2562) และสอดคล้องกับ Goleman (1998) ที่ได้ศึกษาและเน้นถึงความสำคัญของความฉลาดทางอารมณ์ (Emotional Intelligence) ในการทำงานและการบริหาร โดยผู้บริหารที่มีความฉลาดทางอารมณ์สูงจะสามารถจัดการอารมณ์ของตนเองและผู้อื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญต่อความสำเร็จในหน้าที่การงานมากกว่าความสามารถทางปัญญา (IQ) เพียงอย่างเดียว ความฉลาดทางอารมณ์ช่วยให้ผู้บริหารมีการตระหนักรู้ในตนเอง การควบคุมอารมณ์ การสร้างความสัมพันธ์ที่ดี การเป็นผู้นำที่เห็นอกเห็นใจผู้อื่น และการพัฒนาทีมงานที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งล้วนเป็นองค์ประกอบสำคัญในการสร้างความสำเร็จและความยั่งยืนขององค์กร (Goleman, 1998) สอดคล้องกับ Salovey and Mayer (1990) แนะนำแนวคิดหลักเกี่ยวกับความฉลาดทางอารมณ์ ซึ่งเป็นความสามารถในการรับรู้ เข้าใจ และจัดการกับอารมณ์ของตนเองและผู้อื่น องค์ประกอบหลักของความฉลาดทางอารมณ์ ได้แก่ การรับรู้และเข้าใจอารมณ์ การใช้

ข้อมูลจากอารมณ์ในการตัดสินใจ การควบคุมและจัดการอารมณ์อย่างมีประสิทธิภาพ และการพัฒนาความสัมพันธ์ที่ดีภายในองค์กร (Salovey & Mayer, 1990) **จากผลการศึกษาสามารถอภิปรายได้ว่า**ในการบริหารสถานศึกษา ความฉลาดทางอารมณ์มีความสำคัญต่อความสำเร็จในการบริหาร โดยสามารถส่งเสริมให้ผู้บริหารจัดการกับอารมณ์ของตนเองและผู้อื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้บริหารที่มีความฉลาดทางอารมณ์สูงจะสามารถรับมือกับสถานการณ์ที่ท้าทาย เช่น ความขัดแย้งภายในโรงเรียน การจัดการกับความเครียดจากงาน และการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับครู นักเรียน และผู้ปกครองได้ดียิ่งขึ้น นอกจากนี้ ความฉลาดทางอารมณ์ยังช่วยในการตัดสินใจที่ดีและการสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการพัฒนาและความสำเร็จของนักเรียน ดังนั้น ความฉลาดทางอารมณ์จึงเป็นปัจจัยสำคัญในการบริหารสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพและประสบความสำเร็จ

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 จากการศึกษาพบว่า การบูรณาการแนวคิดความฉลาดทางอารมณ์ตามแนววิถีพุทธในการบริหารสถานศึกษาเพื่อพัฒนาองค์กรให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ในบริบทของสถานศึกษามีแนวทางสำคัญในการสร้างนิเวศการเรียนรู้ ส่งเสริมการเจริญสติในองค์กร พัฒนาการคิดอย่างเป็นระบบ การสร้างวิสัยทัศน์ร่วม การเรียนรู้ร่วมกัน และการประยุกต์หลักพุทธธรรมในองค์กร ทั้งนี้ การนำหลักการเหล่านี้มาปรับใช้ช่วยส่งเสริมการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ สร้างสภาพแวดล้อมการทำงานที่มีประสิทธิภาพ และเสริมสร้างความยั่งยืนในองค์กร การศึกษานี้สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของการผสมผสานแนวคิดทางอารมณ์และจริยธรรมในการสร้างองค์กรแห่งการเรียนรู้ที่แข็งแกร่งและมีจริยธรรม สอดคล้องกับ วสันต์ เกิดสวัสดิ์ และคณะ (2567) ได้ศึกษาและพบว่า ความจงรักภักดีต่อองค์กรอย่างยั่งยืนมีความสำคัญสูงสุดในการสร้างและรักษาคุณภาพขององค์กรโดยรวม ลักษณะสำคัญที่ส่งเสริมการพัฒนาองค์กรให้เติบโตอย่างยั่งยืนประกอบด้วย การทำงานเชิงรุก การเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง และการเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ ความคิดสร้างสรรค์และการใช้นวัตกรรมเทคโนโลยีดิจิทัลเป็นกลยุทธ์ที่สำคัญในการปรับตัวและเพิ่มประสิทธิภาพ การมีความยืดหยุ่นและการประนีประนอมช่วยให้สามารถจัดการกับสถานการณ์ที่หลากหลายได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ ความฉลาดทางอารมณ์และการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพเป็นกุญแจสำคัญในการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีและการทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ การมีส่วนร่วมในพันธกิจและการมีเอกภาพในองค์กรจะสนับสนุนการขับเคลื่อนธุรกิจสู่การเติบโตอย่างยั่งยืน พร้อมกับการดำเนินงานที่รับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม การรวมคุณสมบัติเหล่านี้ช่วยเสริมสร้างความสำเร็จและความยั่งยืนขององค์กรในยุคที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว (วสันต์ เกิดสวัสดิ์ และคณะ, 2567) สอดคล้องกับ Gardner (1983) ได้นำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับ “ความฉลาดหลายด้าน” แสดงให้เห็นว่าบุคคลมีรูปแบบของความฉลาดที่แตกต่างกัน ซึ่งมีผลต่อการเรียนรู้และการพัฒนา ในบริบทของการพัฒนาองค์กรแห่งการเรียนรู้ ความฉลาดทางอารมณ์ (Emotional Intelligence) มีบทบาทสำคัญ โดยประกอบด้วย การรับรู้และเข้าใจอารมณ์ของตนเองและผู้อื่น การควบคุมและจัดการอารมณ์ และการสร้างความสัมพันธ์ที่ดี การเชื่อมโยงความฉลาดทางอารมณ์กับการพัฒนาองค์กรแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดดังกล่าวเป็นการเน้นย้ำถึงความสำคัญของการเข้าใจและจัดการกับอารมณ์ในทุกระดับของการบริหารและการพัฒนาองค์กร การสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่ดีและการส่งเสริมการทำงานร่วมกันเป็นสิ่งสำคัญในการเพิ่มประสิทธิภาพและความสำเร็จขององค์กรในยุคปัจจุบันที่เปลี่ยนแปลง

อย่างรวดเร็ว (Gardner, 1983) สอดคล้องกับ เกียรติชัย อัทธายุวัฒน์ (2556) ได้ศึกษารูปแบบการประเมินประสิทธิภาพการปฏิบัติงานสำหรับบุคลากรสายปฏิบัติการในสถาบันอุดมศึกษารัฐ โดยใช้แนวคิดวินัย 5 ประการของ Peter Senge ซึ่งประกอบด้วยความรอบรู้ตนเอง แบบแผนความคิดอ่าน วิสัยทัศน์ร่วม การเรียนรู้เป็นทีม และการคิดเชิงระบบ ผลการวิจัยพบว่า การใช้รูปแบบการประเมินที่พัฒนาขึ้นในรูปแบบโปรแกรมประยุกต์เว็บที่เก็บข้อมูลและคำนวณค่าประสิทธิภาพได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับการประเมินแบบปกติที่มีค่าสหสัมพันธ์ 0.625 ซึ่งแสดงถึงความสัมพันธ์ในระดับกลาง การนำผลการวิจัยไปใช้สามารถส่งเสริมการพัฒนาองค์กรแห่งการเรียนรู้ โดยการพัฒนาบุคลากรให้มีความรอบรู้ตนเองการปรับเปลี่ยนกรอบความคิด การมีวิสัยทัศน์ร่วม การเรียนรู้เป็นทีม และการคิดเชิงระบบ ซึ่งช่วยสร้างสภาพแวดล้อมการทำงานที่เอื้อต่อการเรียนรู้และการพัฒนาอย่างยั่งยืนในองค์กร (เกียรติชัย อัทธายุวัฒน์, 2556) สอดคล้องกับ Cooper and Sawaf (1997) ได้กล่าวถึงการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ (Emotional Intelligence หรือ EQ) ในบริบทของการเป็นผู้นำและการบริหารองค์กร โดยเน้นว่าความฉลาดทางอารมณ์มีบทบาทสำคัญในการสร้างความสำเร็จทั้งในด้านส่วนบุคคลและองค์กร โดยได้ให้ข้อเสนอแนะกระบวนการพัฒนา EQ ไว้หลายด้าน เช่น การตระหนักรู้ในตนเอง (Self-awareness) การเข้าใจและยอมรับอารมณ์ของตนเอง รวมถึงผลกระทบของอารมณ์เหล่านั้นต่อการทำงานและการตัดสินใจ การควบคุมตนเอง (Self-regulation) ความสามารถในการจัดการกับอารมณ์เชิงลบและรักษาสมดุลทางอารมณ์ในสถานการณ์ที่ตึงเครียด แรงจูงใจ (Motivation) การใช้ความฉลาดทางอารมณ์เพื่อเสริมสร้างแรงจูงใจภายใน ทำให้ผู้นำสามารถขับเคลื่อนตนเองและทีมงานไปสู่เป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ การเข้าใจผู้อื่น (Empathy) ความสามารถในการเข้าใจอารมณ์และความรู้สึกของผู้อื่น รวมถึงการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีและมีความเข้าใจต่อทีมงาน ทักษะทางสังคม (Social Skills) การสร้างความร่วมมือ การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ และการแก้ไขความขัดแย้งอย่างมีประสิทธิภาพ (Cooper & Sawaf, 1997) สามารถอภิปรายได้ว่า การพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์เป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยให้ผู้นำสามารถจัดการกับสถานการณ์ที่ซับซ้อนและสร้างความสำเร็จในองค์กรได้ และการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ของผู้นำในองค์กรจะช่วยสร้างรากฐานที่มั่นคงสำหรับการพัฒนาองค์กรแห่งการเรียนรู้ การที่ผู้นำมีความสามารถในการบริหารจัดการอารมณ์และส่งเสริมบรรยากาศที่เป็นมิตรต่อการเรียนรู้ จะทำให้ทีมงานมีความร่วมมือในการเรียนรู้และปรับปรุงกระบวนการทำงานอย่างต่อเนื่อง ทำให้เกิดการพัฒนาความรู้ ความสามารถ และทักษะใหม่ๆ ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญขององค์กรแห่งการเรียนรู้

สรุป/ข้อเสนอแนะ

ผลการศึกษาได้สะท้อนว่าการบูรณาการแนวคิดความฉลาดทางอารมณ์ตามแนววิถีพุทธในการบริหารสถานศึกษาเพื่อเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ในบริบทของสถานศึกษาเป็นการแสดงให้เห็นว่าการบูรณาการความฉลาดทางอารมณ์ตามแนววิถีพุทธส่งผลดีต่อการสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่ยั่งยืน โดยการเสริมสร้างความสัมพันธ์ การทำงานร่วมกัน และการพัฒนาตนเองเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาองค์กรให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ ทั้งนี้ การพัฒนาปณิธานองค์กร การสื่อสารเชิงบวก การเรียนรู้เชิงระบบ และการสร้างนิเวศการเรียนรู้ผ่านการเจริญสติและการประยุกต์หลักพุทธธรรมในองค์กรเป็นปัจจัยหลักในการบรรลุเป้าหมายดังกล่าว ในการศึกษาครั้งนี้ คณะผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ประกอบด้วย ข้อเสนอ

แนะจากการศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาควรส่งเสริมความฉลาดทางอารมณ์โดยใช้หลักพุทธธรรม เช่น การเจริญสติและการพัฒนาการคิดเชิงระบบ เพื่อสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ร่วมกันในองค์กร และการพัฒนาสถานศึกษาเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ควรเน้นการสร้างวิสัยทัศน์ร่วม และการส่งเสริมสภาพแวดล้อมที่เปิดโอกาสให้บุคลากรพัฒนาตนเองและมีการสื่อสารเชิงบวกและสร้างสรรค์อย่างต่อเนื่อง และ ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาครั้งต่อไป ควรมีการศึกษาเพิ่มเติมในสถานศึกษาขนาดใหญ่หรือบริบทที่แตกต่างกันเพื่อเปรียบเทียบผลลัพธ์ของการบูรณาการแนวคิดความฉลาดทางอารมณ์ตามแนววิถีพุทธ และควรศึกษาผลกระทบของการใช้เทคนิคการเจริญสติในองค์กรการศึกษาและประเมินผลลัพธ์ทางการเรียนรู้ของนักเรียน

เอกสารอ้างอิง

กัลป์ยมน อินทุสุต และศิริชัย ชินะสังคกูร. (2554). ความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน. *วารสารการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศิลปากร*, *2*(1), 25–42.

กุนนที พุ่มสงวน และกัลยา ไผ่เกาะ. (2557). พยาบาลกับการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์. *วารสารพยาบาลทหารบก*, *15*(3), 18–23.

เกียรติชัย อัทธายุวัฒน์. (2556). การพัฒนารูปแบบการประเมินประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานสำหรับบุคลากรสายปฏิบัติการในสถาบันอุดมศึกษารัฐ. *วารสารดุษฎีบัณฑิตทางสังคมศาสตร์*, *3*(3), 21–27.

โครงการสุขภาพคนไทย. (2567). *สุขภาพคนไทย 2567: ความเครียด ภัยเงียบของสังคมไทย*. สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล ร่วมกับสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ.

ชาย โพธิสิตา. (2556). *ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ* (พิมพ์ครั้งที่ 6). อมรินทร์พริ้นติ้ง.

ไพโรจน์ ญัตติอัครวงศ์. (2562). การพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์กับผู้บริหารยุคใหม่. *วารสารครุศาสตร์อุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี*, *7*(2), 12–26.

วสันต์ เกิดสวัสดิ์ และคณะ. (2567). ความจงรักภักดีต่อองค์การอย่างยั่งยืนมุ่งสู่คุณภาพขององค์การในยุคสังคมฉลาด: ซุปเปอร์สมาร์ทโซไซตี้ 5.0 (Super Smart Society 5.0). *วารสารสหวิทยาการวิจัยและนวัตกรรมการศึกษา*, *3*(1), 1–23.

สำนักงานจังหวัดสุพรรณบุรี. (2566). *แผนพัฒนาจังหวัดสุพรรณบุรี (พ.ศ. 2566–2570)*. สำนักงานพัฒนาจังหวัด.

สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดสุพรรณบุรี. (2566). *แผนพัฒนาการศึกษา จังหวัดสุพรรณรบุรี ระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2566–2570)*. กลุ่มนโยบายและแผน สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดสุพรรณบุรี.

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2565). *ภาวะเศรษฐกิจไทยไตรมาสแรกของปี 2566 และแนวโน้มปี 2566*. กองยุทธศาสตร์และการวางแผนเศรษฐกิจมหาภาค.

Cooper, R. K., & Sawaf, A. (1997). *Executive EQ: Intelligence in leadership and organization*. Grosset/Putnam.

Gardner, H. (1983). *Frames of mind: The theory of multiple intelligences*. Basic Books.

Goleman, D. (1998). *Working with emotional intelligence*. Bantam Books.

Helliwell, J. F., Layard, R., Sachs, J. D., De Neve, J.-E., Aknin, L. B., & Wang, S. (Eds.). (2024). *World happiness report 2024*. Wellbeing Research Centre, University of Oxford.

Salovey, P., & Mayer, J. D. (1990). Emotional intelligence. *Imagination, Cognition and Personality*, *9*(3), 185–211.

รายการสัมภาษณ์

ตัวแทนครูที่ 1. (2567, 18 สิงหาคม). *การบูรณาการแนวคิดความฉลาดทางอารมณ์ตามแนววิถีพุทธในการบริหารสถานศึกษาเพื่อเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้: บริบทสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาการประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 1* [สัมภาษณ์]. (ณัฐพัชร สายเสนา, ผู้สัมภาษณ์).

ตัวแทนครูที่ 2. (2567, 18 สิงหาคม). *การบูรณาการแนวคิดความฉลาดทางอารมณ์ตามแนววิถีพุทธในการบริหารสถานศึกษาเพื่อเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้: บริบทสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาการประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 1* [สัมภาษณ์]. (ณัฐพัชร สายเสนา, ผู้สัมภาษณ์).

ตัวแทนผู้บริหารคนที่ 1. (2567, 18 สิงหาคม). *การบูรณาการแนวคิดความฉลาดทางอารมณ์ตามแนววิถีพุทธในการบริหารสถานศึกษาเพื่อเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้: บริบทสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาการประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 1* [สัมภาษณ์]. (ณฏฐพร สิงห์สร, ผู้สัมภาษณ์).

ตัวแทนผู้บริหารคนที่ 2. (2567, 18 สิงหาคม). *การบูรณาการแนวคิดความฉลาดทางอารมณ์ตามแนววิถีพุทธในการบริหารสถานศึกษาเพื่อเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้: บริบทสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาการประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 1* [สัมภาษณ์]. (ณฏฐพร สิงห์สร, ผู้สัมภาษณ์).

ตัวแทนผู้บริหารคนที่ 3. (2567, 18 สิงหาคม). *การบูรณาการแนวคิดความฉลาดทางอารมณ์ตามแนววิถีพุทธในการบริหารสถานศึกษาเพื่อเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้: บริบทสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาการประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 1* [สัมภาษณ์]. (เริงวิชญ์ นิลโคตร, ผู้สัมภาษณ์).

ตัวแทนผู้บริหารคนที่ 4. (2567, 18 สิงหาคม). *การบูรณาการแนวคิดความฉลาดทางอารมณ์ตามแนววิถีพุทธในการบริหารสถานศึกษาเพื่อเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้: บริบทสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาการประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 1* [สัมภาษณ์]. (เริงวิชญ์ นิลโคตร, ผู้สัมภาษณ์).